

Rodna i vrijednosna konstrukcija humora

Štruklec, Vedran

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:587509>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

VEDRAN ŠTRUKLEC

**RODNA I VRIJEDNOSNA KONSTRUKCIJA
HUMORA**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

VEDRAN ŠTRUKLEC

RODNA I VRIJEDNOSNA KONSTRUKCIJA HUMORA

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc.dr.sc. Erik Brezovec

Zagreb, 2022.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Razrada	2
2.1. Teorijska osnova.....	2
3. Istraživanje	12
4. Zaključak.....	14
5. Literatura.....	15
6. Sažetak.....	16

1. Uvod

U ovom radu ću pokušati objasniti osnovne značajke muškog i ženskog humora i razlika između njih. Kroz teorijsku osnovu i vlastito istraživanje u razradi ću pokušati prikazati razliku između muškog i ženskog humora i pojasniti što utječe na te razlike i kako dolazi do njih. Također ću objasniti što je sam humor i kako se on stvara, te kakvu ulogu imaju rod i vrijednosti pojedinaca. Humor je tema često spominjana u društvima i raznim sferama života. Često ćemo reći da volimo osobe dobrog smisla za humor no što je to humor zapravo i kako ga društvo percipira? Je li humor drugačiji obzirom na razlike u rodu i pojedinim vrijednostima? Što čini te razlike vidljivima? Na ova ću pitanja pokušati odgovoriti kroz teorijsku osnovu i istraživanje.

2. Razrada

2.1. Teorijska osnova

O teoriji humora nije napravljeno puno znanstvenih radova ni knjiga, a ja ću se u ovom radu poslužiti ponajprije Bergerovom knjigom „Iskupljujući smijeh: Humoristička dimenzija ljudskog iskustva“. Berger je u knjizi opisao iskustvo humora kao „vrlo lomljivo, krhko, ponekad teško pamtljivo,“ (Berger, 2014) te „tako suptilno da jedva dohvati nivo pune pozornosti“. (Berger 2014) Berger u knjizi objašnjava kako bez obzira što humor može biti nemoralan, to ne znači da „uvjetujući sve moralne točke, nakon što se objasni zašto je neka šala moralno upitna, i dalje može biti smiješna“. (Berger 2014.) Nadalje, pojašnjava Berger, „jedna od važnih društvenih funkcija humora uvijek je bila razbjesniti konvencionalne moralne osjećaje. (Berger 2014.) „Iako humor, nastavlja, očito može služiti i za dobro i za loše, on kao takav je začudo iznad dobrog i lošeg.“ (Berger, 2014.) Berger objašnjava kako je humor u sociologiji ostao zanemaren za razliku od „knjižnica knjiga o prirodi isitne, dobrote, i ljepote. Malo je filozofa ikada razmišljalo ozbiljno o smiješnome.“(Berger 2014.), te se pita „koliko bi uopće šala moglo preživjeti tretman filozofa“? (Berger 2014.) Prije nego što je otišao u sociološko razmatranje humora, Berger se dotaknuo jezičnih definicija humora. Gruba definicija humora u različitim rječnicima ima različito značenje koje ovisi i o tipu humora i o njegovom doživljaju pa tako Berger navodi jednu definiciju s Oxforda „proračunato da izazove veselje, namjerno smiješno“, i drugu definiciju „nenamjerno izazivanje veselja, smiješno“. (Berger, 2014.) Također, spominje i treću definiciju koja glasi „Djelovanje, govor ili pisanje koja izaziva zabavu, neobičnost, šaljivost, duhovitost, komičnost i zabavu,“, te još jednu definiciju humora „sposobnost opažanja što je smiješno ili zabavno, izražavanje toga u govoru pisanju, ili drugim kompozicijama, šaljiva imaginacija ili tretman predmeta.“ (Berger 2014)

Sada kada smo približili pojmove iz različitih rječnika u potrazi za definicijom humora i onog što je smiješno, krenimo na Bergerov sociološki okvir. Berger u knjizi piše kako „u običnom, svakodnevnom životu, humor se pojavljuje tipično kao intruzija, nametanje, i to neočekivano, u određene sektore realnosti“. (Berger, 2014.) Berger tu postavlja humor u Schutzovu oblast jer govori o slučajevima kad šala ode predaleko i „dotakne čistu stvarnost“ (Berger 2014.) čime više nije samo šala, nego je i puno više od toga. Za Bergera, humor je konačna provincija značenja, jednako kao što je to i san. Berger piše da, kada čujemo neku šalu,

„ mi smo u to kratko vrijeme spremni prihvatiti svijet fikcije kao stvarnost u odnosu na to kako naš svakodnevni svijet preuzima karakter šaljivosti“. Tu se Berger u potpunosti koristi Schutzovom teorijom o konačnim provincijama značenja koje je objasnio kao „kognitivni stil, različit od svakodnevnog života, konzistencija unutar svojih specifičnih granica, ekskluzivni osjećaj za stvarnost, koja se ne može spremno prevesti u drugu konačnu provinciju značenja, ili u glavnu realnost, te se u nju može ući samo kroz drugačiju formu svijesti, specifičnu suspenziju sumnje, ili vremenske perspektive. Sličnost između sna i šale Berger iskazuje nizom primjera gdje pokušava pokazati da su „i san i šala zatvoreni svjetovi u kojima je realnost svakodnevnog svijeta suspendirana“ (Berger, 2014.) te su „kategorije prostora i vremena, odnos prema sebi i ostalima, drugačije“. (Berger, 2014.). Što se tiče razlika, Berger navodi kako je san ipak „samotno iskustvo, a pričanje šala društveno.“ (Berger 2014.) Svijet šale je za Bergera „puno labavije umetnut u svijet svakodnevnog života, pa je tako više odbjegao, ranjiviji“. (Berger 2014.) Također, „san je pasivno iskustvo, ono se događa pojedincu.“ (Berger, 2014.) „Pričanje šala je namjerno djelovanje, koje ostvaruje pojedinac.“ (Berger 2014) Berger također uspoređuje humor sa seksualnim iskustvom, u smislu eskapizma. „Humor može, govori Berger, potaknuti čovjeka da izbjegne svakodnevnicu, bar na trenutak, možda i na duže periode, a katkad i trajno.“ (Berger 2014.) „Može i osporiti realnost svakodnevnog života, kroz političku šalu koja dobro ilustrira takvu mogućnost“. (Berger 2014) Berger objašnjava kako kao i humor, seksualne tenzije mogu nakratko izbaciti čovjeka iz svakodnevne zbilje u svijet konačnih provincija značenja., ali u većini slučajeva, svakodnevna zbilja ipak prevlada. „Svakodnevni život predstavlja konstantnu prijetnju konačnim provincijama značenja, u normalnim okolnostima.“ (Berger 2014.) Berger također u knjizi spominje početke humora gdje analizira nastanak humora za koji kaže da je nastao u antičkoj Grčkoj što se tiče zapadnog svijeta. Govori kako humor (u ranom zapadnom svijetu, svijetu starih Grka, svojevrsnoj kolijevci zapadne civilizacije u širem smislu), „je bio orgijastičan, ako ne u smislu seksualne promiskuitetnosti, onda u sljubljanju onog što konvencija i moral žele ostaviti odvojenim“, on raskrinkava sve pretenzije, tako i one svetog. Humor je, zato, opasan za sav uspostavljeni red“. (Berger 2014.) Berger vidi kazališta u staroj Grčkoj kao scene za iskazivanje nezadovoljstva državom, ali i načinom kako je država mogla institucionalizirati humor u njima prihvatljivu formu pa tako kaže da se „gledatelji smiju glumcima, i to ih može spriječiti da se smiju svetim nastupima religije i države“. (Berger 2014.) Kaže i kako se u grčkoj kulturi promatrala komedija kao „kombinacija zadovoljstva i tuge“ (Berger 2014.) jer komedija ismijava onoga tko misli da više zaslužuje nešto zbog svoje određene karakteristike. Tragedija pak, tvrdi Berger je uvijek bazirana na stvarnostima ljudske prirode. “S druge strane zadovoljstvo derivirano iz komedije

je posebne sorte, bazirano je na zlobi, uživanju u nesreći drugih. (Berger 2014). A kad smo već kod nesreće drugih, Židovi su, budući da su imali povijest punu stradavanja i šikaniranja, razvili defenzivni humor. Defenzivni humor je za Bergera samo još jedna „vrsta sublimacije“ koja reducira stradavanja i strahote koje su kroz povijest osjetili. Zato humor ima i ulogu olakšavanja patnje. Postoje i dokazi, piše Berger da je humor katalizator fizičkog zdravlja jer „pozitivni, esencijalno bezopasni humor je pozitivno povezan sa željom za životom i kapacitetom da se nosi sa bolešću.“ (Berger, 2014.) Humor, piše Berger postaje bitan već od mlade dobi jer „nudi oslobođenje od tiranije principa realnosti, oslobođenje od razuma u čudnu zonu slobode“ (Berger 2014.) Berger spominje Arrthura Koestlera mađarskog novinara i pisca koji je u nekim knjigama pričao o naravi humora. Koestler je skovao termin za „karakterističan kognitivni čin zvan bisituacija.“ (Berger 2014.) „To je kapacitet za udruživanje, privlačenje dva (ili više) prethodno nezdrživa aspekta realnosti“. (Berger 2014.) Koestler u tom dijelu spominje i Thomasa Kuhna i njegovu „promjenu paradigme“. Berger piše kako je „Koestlerova centralna teza ovdje bila da je dolazak do poante šale jednak kao rješavanje znanstvenog problema.“ (Berger 2014.) Berger dalje piše kako su „veće diferencijacije moguće između svojevolumnog i nesvojevolumnog humora, formalnog i neformalnog.“ (Berger 2014.) Tu Berger dolazi i do centralnog pitanja ovog rada, iako ga pretjerano ne istražuje, „ Postoje neki, ne pretjerano prosvjetljujući podaci o tome koji ljudi se smiju na koju vrstu humora.“ (Berger 2014.) „ Podaci pokazuju da su komičari češće muškarci a manje žene (koje su puno bolje u receptivnom humoru- dakle, češće će se smijati na šale komičara.“ (Berger 2014.) Berger tu kaže da nam to ne govori o razlikama humora između dva roda, nego da je to „ukorijenjeno u socijalno definiranim rodnim ulogama.“ (Berger 2014.) Također spominje i da „američki izvori pokazuju prevagu Židova u redovima profesionalnih komičara, “činjenica koja se može povezati sa „intelektualnom nadmoćnosti“ Židova zbog tisućljetne židovske kulture učenja, skovane u suptilnostima talmudske argumentacije i društvenoj marginalnosti Židova u kršćanskim zajednicama, što je poticalo skepsu, potencijalno ciničnu perspektivu autsajdera.“ (Berger, 2014.) Što se tiče socijalnih pozadina uspješnih komičara, Berger piše da su napravljena „ponešto oskudna istraživanja o profesionalnim komičarima iz loših obiteljskih okolina,“ (Berger 2014.) te da je „duhovitost u tim okolnostima kultivirana rano kao defenzivni mehanizam.“ (Berger 2014.) Berger tu, na svoje pitanje „tko su komičari“ govori kako se na to pitanje može „prigodnije odgovoriti u sociološkim, radije nego psihološkim terminima“. (Berger 2014.) Berger uočava još jednu zanimljivu odliku prirode humora. Kaže kako osoba koja „razumije poantu humora i smije se prema njoj ipak ne može zadržati smijeh predugo prije nego nastupi određena anksioznost.“ (Berger, 2014.) Nastavlja kako „par šala može biti jako

zabavno, ali baraž fora koji se nastavlja, će prestati biti ugodan“. (Berger 2014.) Za uspješnu šalu, za Bergera je puno bitnije „obuzdati je u vremenu nego u prostoru“. (Berger 2014.) „Vrijeme spljošti sva iskustva, sa ponavljanjem izvanredno postaje redovno, ono postaje rutina“. (Berger 2014) Berger u knjizi parafrazira slavnu izjavu W.I. Thomasa koju zna „svaki student sociologije u Americi“ (Berger 2014.) „Ako ljudi definiraju situaciju kao smiješnu, takav će biti i njezin učinak“. (Berger, 2014.) Berger ide dosta daleko u svom sociološkom promišljanju humora, pa nam kaže da se komedija, humor kao takav može promatrati i kao oblik „popularne sociologije“. (Berger 2014.) To objašnjava kritičkim potencijalom koji humor kao takav posjeduje- „uzmite kao primjer američku kulturu i američki kapitalizam, ekscese konzumerizma, uspjeh u poslu kao dominantna vrijednost, to je komedija uvijek disecirala i kritizirala iz različitih kutova, ne samo s ideološke ljevice“ (Berger 2014.)

Sada kada smo promotrili humor kao koncept, krenimo na glavnu temu ovog rada, a to su rodne razlike u humoru i tipovima humora. Mary Crawford je u svom radu „Gender and humor in social context“ položila temelje istraživanja rodnih razlika između muškaraca i žena u vrstama humora. Kako bi mogla doći do odgovora na pitanje o razlikama između humora muškaraca i žena, Crawford je morala postaviti pitanje koriste li žene i muškarci jezik drugačije? Crawford u radu piše da „unatoč kontinuiranom popularnom interesu i vrlo velikom broju istraživanja, bilo je malo definitivnih odgovora o rodnim razlikama u stilu govora. Crawford u radu raskrinkava pretpostavku neodlučnosti u govoru te govora bez smisla za humor kao tipično ženske stvari. „Takav govor koriste i muškarci i žene kada se nalaze u podređenom položaju što se tiče moći i statusa nego njihovi razgovorni partneri.“ (Crawford 2002.) Također, Crawford opovrgava tvrdnje fundamentalista koji tvrde da žene kao skupina nemaju smisla za humor, ili cijene kooperativni humor koji povećava intimnost u razgovoru. „Taj pogled fundamentalista portretira ženski govor kao uniformiran, govori da žene govore na način koji govore samo zato jer su žene“. (Crawford 2002.) „Ova teoretska ograničenja su utjecala na istraživače koji nisu pogledali šire u svijet roda“. (Crawford 2002) No, otkada su napisani novi radovi, i istraživači su se odmaknuli od fundamentalizma, „javila se rekonceptualizacija, pojavio se proširen interes za govorni jezik i diskurs u znanstvenom jeziku.“ (Crawford 2002) U teoriji roda za Crawford su bitni socijalni konstruktivisti tako da piše „za socijalne konstruktiviste rod nije atribut individua, nego društvena konstrukcija., U njemu „konstruirati spol“ znači da je rod istaknuti dio kroz kojeg je informacija filtrirana i selektivno obrađena da proizvede samoispunjujuća proročanstva o ženama i muškarcima“ (Crawford 2002.) Što se tiče razlika u razgovornom stilu, žene preferiraju „kreirati i održavati prijateljstva kroz dijeljenje

iskustava i osjećaja na podupirući način“ (Crawford 2002), dok muškarci ipak preferiraju zadirkivanja i spuštanja o čemu ćemo više u istraživanju. Također, žene pričaju više smiješnih priča u društvu drugih žena. (Lampert, Ervin-Tripp 2005) Crawford, slično Bergeru, piše da „humor nije besmislen, nego je određena forma kontroliranog, besmisla prošaranog pravilima“ (Crawford 2002.) Kao i Berger prethodno, Crawford piše kako „duhoviti efekt ovisi o jukstapoziciji dva ili više nepodudarna načina gledanja na realnost.“ (Crawford 2002) Crawford također piše i o jezičnom aspektu jer u humornim interakcijama se dosta toga događa iza kulisa čistih riječi. Crawford piše da „govornici izriču namjeru kada pokušavaju promjenu iz stvarnosti u mod humora, a slušatelji mogu ili kooperirati ili ne prepoznati promjenu u diskursu sa različitim lingvističkim i paralingvističkim strategijama. „ (Crawford 2002.) „Kada sudionici interakcije ulaze u duhovitu razmjenu, razgovorni postulati mogu biti prekinuti bez ometanja komunikacije“ (Crawford 2002.) Crawford je dalje pisala kako „kada se šali s ljudima na poziciji moći, tada se ispuhuju osjećaju, propituje pravda u hijerarhiji i privremeno prisvaja moć ismijavanja, ali se ne mijenjaju odnosi moći u hijerarhiji“. Crawford objašnjava kako su teoretičari predložili gledanje po kojem „ženski humor želi kreirati solidarnost i stvoriti intimnost, dok humor muškaraca služi kao natjecanje o statusu“. (Crawford 2002) „Kada žene govore o svojim preferencama i praksama u humoru, one kažu da vole pričati i čuti anegdote o svakodnevnim događanjima, često konstruirajući narativ o pripovjedaču kao o bespomoćnom ili preplavljenom događajima, ali njihova funkcija nije deprecijacija sebe nego konstrukcija zajedništva i zajedničkog razumijevanja životnih apsurd“. (Crawford 2002) prema Coates (1996). Crawford piše da je „veliko otkriće u istraživanju bilo da žene u miješanim i društvima istog roda koriste smiješne priče da stvore solidarnost. (Crawford 2002) Ipak, muškarci i žene su po pitanju humora puno sličniji nego što se čini. Crawford piše da i muškarci i žene „cijene dosjetke, kreativnost i brižne funkcije humora izričući pozitivne poglede, dijeljenje, i stvaranje zajednice“. (Crawford 2002). „Ukupno, muškarci i žene koriste puno istih vrsta humora“, zaključuje Crawford. (Crawford 2002.) Ali, postoje i razlike, „žene su često koristile šale na vlastiti račun sa muškarcima, nego u ženskom društvu, a muškarci su rijetko koristili šale na svoj račun u muškim društvima, ali jesu u muško-ženskim društvima.“ (Crawford 2002) Crawford se dotaknula i prošlosti humora kada je humor „objektificirao žene i naglašavao njihovu seksualnu dostupnost“. Muški humor u prethodnim razdobljima je bio obojan seksizmom i nečim što bi se danas nazvalo toksični maskulinitet. Teme za razgovor, piše Crawford su se sastojale od „vina, žena i sporta“. (Crawford 2002) prema Cameron (1997) Za razliku od muškog, važna karakteristika ženskog humora je „ otpor dominantnim konstrukcijama ženstvenosti.“ (Crawford 2002) Zbog toga što je humor žena visoko

kolaborativan i uključuje sve koji su prisutni, pomaže ženama prelazak na novu razinu svjesnosti o tome kakve bi stvari trebale biti, te potiče novo razumijevanje o tom kakvi bi obrasci trebali biti“. (Crawford 2002) Žene najviše razgovaraju o „identitetu, vezama, kontracepciji i seksualnosti“ (Crawford 2002) Crawford nam kaže zanimljivu činjenicu kako je „u mnogim tradicionalnim kulturama, kao na američkom Jugu starije žene otvorenije su po pitanju humora“ (Crawford 2002) „Ženski humor, piše Crawford služi bar tri funkcije- prvo, pruža status i respekt govorniku, drugo, edukativan je“ (Crawford 2002) „U prošlosti, prije feminizma, i muškarci i žene su govorili da vole humor usmjeren ka ženama“ (Crawford 2002) Danas, naprotiv „postoje trendovi ka smanjenom prihvaćanju anti-ženskog humora i povećana prihvaćenost humora koji osporava tradicionalne poglede roda targetirajući muškarce.“ (Crawford 2002) Budući da je rad iz 2002., i da je danas tema roda aktualnija nego ikad, i po mom mišljenju da su u 2022. muškarci i žene sve polariziraniji, ovaj rad danas sve više dobiva na značaju. Crawford rad završava sa zaključkom da „muškarci i žene koriste humor u istorodnim i mješovitim društvima kao alat za konstrukciju roda.“ (Crawford 2002.)

U nešto novijem radu iz 2005. Helga Kothoff se uhvatila u koštac sa temom roda i humora. U radu „Gender and humor, the state of art“ piše kako „u zapadnim društvima opada agresivni humor.“ (Kothoff 2005) No, veli Kothoff, „to ne znači da rod i dalje nije relevantna kategorija za humoristične aktivnosti, nego da se relevantnost roda razlikuje od konteksta do konteksta.“ (Kothoff 2005) Kao dokaz da se stvari mijenjaju, Kothoff piše da su „u prošlosti žene više bile objekti nego subjekti humora, a pogotovo u javnosti“ (Kothoff 2005) Također, žene nisu bile prisutne ni u „visokoj komediji, masovnim medijima, ni u svakodnevnom humoru“ (Kothoff 2005) Za Kothoff, to se može objasniti „niskim statusom humora do današnjih dana.“ (Kothoff 2005) „Nije se smatralo lijepim ponašanjem za žene da glume klauna i da se glupiraju. Komedija traži iskrivljenje tijela, a grimase iskrivljuju lice, sve to je nekompatibilno sa društvenom politikom ženstvenosti, koja traži da žene budu lijepe, skromne i pristojne.“ (Kothoff 2005) prema (Porter 2002) Iako Kothoff u članku kaže da „ovo nije mjesto gdje će se pričati o rodu kao o konceptu kojeg treba razumjeti u Bourdieuovom smislu habitusa“ (Kothoff 2005) Kothoff ipak istražuje to pitanje jer kaže da „ima smisla gledati humor osobe kao komponentu njegovog ili njezinog habitusa i način indeksiranja višeznačnih rodnihih identiteta“. (Kothoff 2005) „Na primjer“, nastavlja Kothoff, muškarac može kreirati identitet za sebe kao „ne macho“ ili „novi čovjek“, a djevojka može koristiti istu strategiju da se prezentira kao „djevojka iz susjedstva“. (Kothoff 2005) Kothoff objašnjava kako jezik i geste utječu na humor- „Iako većina govornika ne može objasniti kako koriste riječi, mimikriju itd

da bi napravili iskaze humorističnima, oni svejedno proizvode koherentne epizode razumljive drugima.“ (Kothoff 2005) U kontekstualizaciji situacijskog humora, Kothoff pojašnjava kako „biti tamo“ postaje važan dio razumijevanja.“ (Kotthof 2005) „U konverzaciji, smijeh nije samo reakcija na nešto zabavno ili smiješno, nego aktivno stvara smiješne perspektive“. (Kothoff 2005) prema Jefferson (1979, 1984). „Kada kažem nekom šalu, tražim znakove zabavljenosti, ako je slušatelj spreman surađivati, on/ona će to potvrditi sa smijehom, ili drugačije na humoristični potencijal.“ (Kothoff 2005.) Kothoff o rodnim dimenzijama humora u prošlosti kaže da „aktivno proizveden humor je bilo teže kombinirati sa očekivanom ulogom žena u društvu nego muškaraca.“ (Kothoff 2005.) prema (Coser 1960; Grothjahn 1957.) Štoviše, žene su bile i niže u hijerarhiji, a Kothoff piše da je „postojala tendencija za one niže u socijalnoj hijerarhiji da manje pričaju dosjetke“ (Kothoff 2005) Kothoff tu citira psihoanalista Grothjana koji je ustvrdio da „žene rijetko pričaju šale jer bilo koja vrsta agresivnosti, jasna ili prikrivena je uzeta od bilo kojeg muškarca u našoj kompetitivnoj kulturi kao izazaov.“ (Kothoff 2005) prema Grothjahn (1957.) To što žene u prošlosti nisu bile kreatori humora Kothoff je pripisala „kulturalnim rodnim očekivanjima za žene da budu pasivne i receptivne“ (Kothoff 2005) prema Coser (1960) Kothoff također smanjeni smisao za humor žena pripisuje podjeli rada i hijerarhiji zaposlenika te kaže „, podređeni nisu smjeli pokazivati humor u situacijama gdje postoji opasnost da se implicitno ili eksplicitno potkopavaju autoritetni odnosi.“ (Kothoff 2005) „No, humor žena se mogao tolerirati kada bi bio usmjeren na druge ili na njih same.“ (Kothoff 2005) Muškarci bi, s druge strane, u hijerarhiji imali „neformalnu ulogu prikrivenih moralista, i davali bi profesionalne savjete pričajući šale“ (Kothoff 2005) Humor, piše Kothoff „je definitivno korišten da bi smanjio asimetriju i da smiri statusne razlike“ (Kothoff 2005) prema (Sollit-Morris, 1997; Holmes, 2000). No, iako se situacija ponešto izmijenila u odnosu na prošlost, Kothoff ustvrđuje da „na poslu se još uvijek određene varijante humora koriste nauštrb onih niže u hijerarhiji“ (Kothoff 2005) Kothoff spominje politiku kao mjesto gdje žene trpe puno neukusnih šala od muških kolega. „Šale na račun žena su suptilni načini da se one isključe iz onog što je nekada bio svemuški svijet.“ (Kothoff 2005) Također, ženski pacijenti u bolnicama „imaju drugačije strategije ovisno radi li se o medicinskoj sestri, drugim pacijentima ili doktorima.“ (Kothoff 2005) „Sestre se češće šale kada doktori nisu prisutni.“ (Kothoff 2005.) Ti obrasci ponašanja počinju s djetinjstvom, te Kothoff piše da „kod dječjeg humora, dječaci su češći inicijatori nego djevojčice.“ (Kothoff 2005) „Moglo bi se reći da se dječaci češće glupiraju, a djevojčice češće smiju.“ (Kotthoff 2005) Ponašanje naučeno u djetinjstvu koje je dio rodnih očekivanja prelijeva se na odraslu dob, pa Kothoff piše da su „druge studije potvrdile jače tendencije agresivnoj zabavi kod odraslih muškaraca“ (Kothoff 2005) Žene pak su kroz

socijalizaciju učile da je pasivnost poželjna karakteristika, a „pasivnost i želja za muškim odobravanjem obeshrabruje humor.“ (Kotthoff 2005) Faktor godina je jako bitan jer „mlade srednjeklasne žene pokazuju najveću rezerviranost kada se radi o agresivnom i seksualnom šaljenju. (Kotthoff 2005) No, „kako žene u nekim društvima stare, postaju slobodnije u humorističnim aktivnostima.“ (Kotthoff 2005) Kod dječaka je primjetan „idiokulturalni humor, onaj u kojem se norme konstantno potvrđuju.“ (Kotthoff, 2005.) U ženskom humoru, piše Kotthoff „nema nikakvih troškova, žene se puno više smiju sa drugim ženama nego njima“ (Kotthoff 2005) „Žene puno više vole apsurdni potencijal šala nego agresivni.“(Kotthoff 2005).

Kotthoff je u radu pisala i o zadirkivanju u muško-ženskoj interakciji. „Zanimljivo je da ljudi često zadirkuju one koje dobro poznaju i vole.“ (Kotthoff 2005) „To je, pokazalo se puno važnije nego rod.“ (Kotthoff 2005) „Iako zadirkivanje na startu odnosa može biti prijeteće, u već etabliranim odnosima indeksira stabilnost odnosa.“ (Kotthoff 2005) Zadirkivanje ovisi o „zajedničkom grupnom znanju i povijesti interakcija“ (Kotthoff 2005) „Šaljivdije koje percipiraju odnos kao blizak stoga suspendiraju tradicionalna pravila pristojnosti.“ (Kotthoff 2005.) Seksualne šale su također zanimljiv dio konverzacijskog humora. „Granice između onog što bi trebalo biti prihvaćen oblik ponašanja i seksualnog napastovanja su fluidne.“ (Kotthoff 2005.) „Seksualno napastovanje je često preruseno u humor“. (Kotthoff 2005) prema Alberts (1992) „Seksualne šale često nastupaju kada se ne mogu zadovoljiti želje, Sykesova studija (1966) je pokazala da stariji radnici su kultivirali stil šaljenja koji je obilovao vulgarnim seksualnim aluzijama.“ (Kotthoff 2005.) prema Sykes (1966) „U Walleovoj studiji, muškarci su pričali seksualne šale kad su mislili da to ide nekamo.“ (Kotthoff 2005) „Najveći nivo intimnosti između ljudi bile su humoristične zagonetke sa seksualnim sadržajem “ (Kotthoff 2005) Također, „u studiji su konobarice bile ljute na šale određenih ljudi, a iste šale od drugih su im bile zanimljive.“ (Kotthoff 2005) Kotthoff piše da je „trebalo puno vremena da se postepeno promijeni generalna tendencija ljudi da se smiju u svijetu gledanom iz muške perspektive, a to je još slučaj za puno žena koje se ne mogu probiti na TV.“ (Kotthoff 2005) Par zanimljivih crtica je izrekla i Janet Holmes u studiji o humoru na poslu. „Na poslu, žene sudjeluju u cijeloj plejadi tipova objedinjenog humora.“ Holmes (2005.) „Muškarci se natječu između sebe kako bi se zabavili sa svojim komentarima, dok žene na sastancima koriste podupirući humor“. (Holmes: 2005)

Knjiga „Comedy and distinction, cultural currency of a good sense of humour“ Sama Friedmana, bavi se odnosom humora i Bourdieuovog koncepta kulturnog kapitala. Autor je knjigom htio popuniti „široku rupu u obliku komedije u podacima.“ (Friedman 2017: 5) Što je

kulturni kapital? „Ekspresije kultiviranog ukusa su kulturni kapital, jer kad se stave u socijalni život, označuju jake simboličke veze između dominantnog i dominiranog društvenog prostora“ (Friedman 2017 : 32) Za Bourdieua postoji puno odrednica kulturnog kapitala, koje i Friedman navodi u knjizi- „velikim dijelom uključuje edukaciju u smislu kulture koja okupira legitimni dio kulturnog polja, subpolja restriktivne proizvodnje“. (Friedman 2017: 34) „Ovdje visoki kulturni kapital, kao opera, kazalište, balet, vizualne umjetnosti, i klasična muzika su proizvedeni prema autonomnoj logici umjetnosti radi umjetnosti.“ (Friedman 2017: 34) „Roditelji, zato, ne samo da upoznaju djecu s legitimnom kulturom, oni ih također nauče kako da gledaju i slušaju na specifičan način.“ (Friedman 2017: 35) „Bourdieu je pisao kako su kulturalne i lingvističke kompetencije utjelovljene u djeci srednje klase visoko cijenjene u edukacijskim sustavima.“ (Friedman 2017: 36) Zbog tih razloga „oni s niskim kulturnim kapitalom nemaju pristup ukusima onih s visokim“ (Friedman 2017: 45) „Posljedično, ti pojedinci se samoeliminiraju iz sudjelovanja u ograničenom sub-polju kulture.“ (Friedman 2017 : 45) No, treba se reći da su ti „statusni markeri znatno oslabili u nedavnim desetljećima.“ (Friedman 2017 : 48) prema (Lamont, 1992 i Di Maggio, 1991) Neki kritičari kažu da „ pod naprezanjem brzorastućeg konzumentskog polja, cijela kulturna hijerarhija je u procesu sloma, a kategorije „visoka i niska“ umjetnost su nebitne u suvremenom svijetu“. (Friedman 2017: 49) prema (Featherstone: 1991) Društvo je danas „bolje karakterizirano kao kulturalni svejedi“. (Friedman 2017: 49) prema (Peterson). No, usprkos kritikama, Bourdieuova koncepta kulturnog kapitala, on je i dalje više nego aktualan. Friedman piše, da je „jedna od glavnih intencija ove knjige pokušati ponovno potkrijepiti pojam utjelovljena kulturnog kapitala tako da se kritički sagleda njegova moć u strukturiranju uživanja popularne kulture, i specifično komedije“. (Friedman 2017: 52) Friedman u knjizi istražuje ukus Britanaca prema britanskoj Tv komediji, kroz istraživanje kako na ukus kod komedije utječe koliki utjelovljeni kulturni kapital imaju uživaoci komedije. Kako kaže „ono želi utvrditi koriste li ljudi iz privilegiranih pozadina svoj utjelovljeni kulturni kapital da bi razrijedili svoju potrošnju komedije i demonstrirali svoju kulturnu različitost.“ Friedman 2017:59) U ovom istraživanju „najsigifikantnija tenzija i polarnost u polju komedije razdvaja „visoke“ ukuse za komediju, preferirane uglavnom od ljudi sa visokim kulturnim kapitalom i „niske“, preferirane od ispitanika s niskim kulturnim kapitalom“ (Friedman 2017: 61) Friedmanovo istraživanje pokazuje da „visoki kulturni resursi su snažno povezani sa „visokom“ komedijom a niski resursi sa „niskom“ (Friedman 2017 :68) „Ispitanici sa visokim kulturnim kapitalom nisu voljeli svu britansku komediju, nego onu koja je očigledno bila legitimnija ili „visoka“, dok su oni s niskim birali manje legitimnu, „nisku“ komediju“ (Friedman 2017:71) Komedija može imati i

isključujuću ulogu u društvu. „Kao predmeti rijetkosti „statusni simboli“ zaključuju određenu kulturnu sposobnost i signaliziraju njegovo ili njezino članstvo u društvenoj skupini visokog statusa.“ (Friedman 2017:71) „Za one koji se ne smiju na komediju „visokog statusa“ na njih to može samo djelovati isključujuće.“ (Friedman 2017: 71) Zanimljivo, s druge strane „za privilegirane kulturna „nesviđanja“ mogu biti puno važnija od preferencija u izražavanju distinkcija. (Friedman 2017: 72) „Averzija k drugom životnom stilu je vjerojatno najjača barijera između klasa.“ (Friedman 2017: 72) prema (Bourdieu 1984:56) Za razliku od drugih istraživanja, neka od kojih sam i ovdje naveo, ovo nije pronašlo bitne razlike u humoru između muškaraca i žena. „Izgleda da rod ima malo utjecaja na to voli li netko „visoku“ ili „nisku“ komediju.“ (Friedman 2017: 72) No, dob, čini se ima utjecaj, mlađi i sredovječni ljudi više vole „visoku“ komediju, dok stariji više vole „nisku. (Friedman 2017 :73) Friedman piše da sigurno ima utjecaj to što „ukus za komediju je često vezan za memoriju, pa humor povezujemo sa nostalgičnim sjećanjima i prisjećanjem prošlih zadovoljstava.“ Friedman tu radi poveznicu sa onima koji vole „visoki“ humor, pa kaže da „kada su mlađi od 55 odrastali, u britanskoj komediji su manje dominirali „visoki“ komičari“ (Friedman 2017: 73) Razlika između visokog i niskog kulturnog kapitala u komediji je također što „one ljude koji imaju niske resurse često karakterizira izraziti manjak angažmana i znanja komedije“. (Friedman 2017: 74) Još jedna bitna odrednica između onih s visokim i onih s niskim kulturnim kapitalom „je činjenica da je hijerarhija ukusa za komediju ukorijenjena u distinkciji između onih koji imaju znanje o komediji i onih koji nemaju.“ (Friedman:74) Osobe niskog kapitala „nemaju oruđe za dekodiranje „visoke“ komedije, i isključene su iz pristupanja te konzumiranja objekata kulturnog kapitala“. (Friedman 2017: 76) S druge strane, „za kulturalno privilegirane sviđanje i nesviđanje „prave“ komedije pokazalo se izrazito bitnim pokazateljem statusa.“ (Friedman 2017:76) Ali, istraživanje je pokazalo i puno preklapanja između visokog i niskog kapitala. „Osobe visokog kapitala su rijetko imale samo ukus za „visoku“ komediju, npr. čak se 32% osoba s visokim kulturnim kapitalom sviđao jedan „niski“ komedijski artikl.“ (Friedman 2017 : 77) Tu se ponovno otvara teza o „komedijskim svejedima“- ljudima koji vole i „visoku i „nisku“ komediju, jer se slično pokazalo i za osobe niskog kapitala, kojih je 31% voljelo bar jedan „visoki“ artikl. To napominje i Friedman kada kaže da „puno komedijskih sadržaja čini se ujedinjuje, a ne polarizira“. (Friedman 2017: 80) Za kraj ćemo ipak reći neke razlike koje su se u istraživanju pokazale kod visokog i niskog kulturnog kapitala. Ljudi visokog kapitala „preferirali su pametnu, crnu i inventivnu komediju, dok nisi kapital karakterizira promatranje, tjelesnost, i najvažnije od svega, smijeh.“ (Friedman: 2017: 86) „Ljudi s niskim kulturnim

kapitalom, kada bi pričali o komediji, pričali bi o privremenom bijegu, dok bi ljudi s visokim kapitalom htjeli nešto nezaboravno, iz čega se može crpiti iz budućnosti“ (Friedman 2017: 86)

3. Istraživanje

Za potrebe ovog rada napravio sam istraživanje na studentima Sveučilišta u Zagrebu. U istraživanju je sudjelovalo 89 osoba od kojih 61 žena i 28 muškaraca. Pitanja su bila u linearnim mjerilu od 1 do 5 i pitanja višestrukog odabira.

Na pitanje smatraju li humor važnim faktorom odnosa u društvu, i muškarci i žene su odgovorili da ga smatraju jako važnim, te tu nije bilo bitne razlike. Čak 71, 43% muškaraca koji su ispunili anketu u potpunosti se slaže s tvrdnjom da je humor u muškom društvu različit od onog u ženskom dok se i žene većinom slažu sa 37,70% i u potpunosti slažu sa 42,62%.

Na pitanje da su muškarci češći inicijatori humora, muški uzorak se većinom i u potpunosti složio s tvrdnjom, te se samo 4 ispitanika nisu složila, dok je ženski uzorak ovdje bio jako podijeljen, no prevladao je afirmativni dio sa 30 žena koje su se većinom i u potpunosti složile, dok ih je 15 bilo neodlučno, te se nisu niti složile niti ne složile.

Na tvrdnju da je ženski humor uglavnom kolaborativan, dok je muški uglavnom agresivan, muški uzorak se većinom složio s tvrdnjom, ali 9 ispitanika je odabralo srednju vrijednost na linearnom mjerilu. Što se ispitanica tiče, tu imamo još veći kaos jer je većina ispitanica odabrala srednju vrijednost na mjerilu. Ako izbacimo srednju vrijednost, tijesna većina ispitanica se slaže s tvrdnjom.

Na pitanje uživaju li više u crnom humoru ili igrama riječi i apsurdnim situacijama, većina žena se slaže da više uživa u potonjem, dok muškarci više koriste crni humor nego igre riječi. „Je li ženama ili muškarcima bitniji rod, ili dobro poznavanje te osobe? Tu su se i jedni i drugi gotovo jednoglasno složili da je bitnije dobro poznavanje osobe, osim jednog muškog ispitanika.

Na pitanje koriste li seksualne aluzije u humoru muškarci ili žene, 30% žena je reklo da često koristi, dok se samo 20% muškaraca složilo da često koristi seksualne aluzije. Seksualne aluzije, zanimljivo, žene više koriste u miješanim društvima, dok muškarci ipak više u muškima istog roda.

Na tvrdnju da se humor često koristi kao sredstvo uspostavljanja dominacije i kontrole u komunikaciji, i žene i muškarci su se složili s tom tvrdnjom, ali žene u većem opsegu, 44%

žena se većinom složilo, a 14% u potpunosti, dok se samo 10 % žena uopće nije složilo s tom tvrdnjom.

S tvrdnjom da muškarci generalno imaju bolji smisao za humor, očekivano, žene se nisu složile, te ih je 52% reklo da se ili ne slažu većinom ili u potpunosti, ali ih je čak 15 odabralo diplomatsku srednju vrijednost na mjerilu, dok ih se samo 4 u potpunosti složilo sa tvrdnjom. S druge strane, isto možemo reći očekivano, 75% muškaraca se ili u potpunosti ili većinom složilo s tvrdnjom. Ako žene misle da će neka njihova šala povrijediti sugovornika češće ju ih neće reći 63% naših ispitanica, dok ih se 21% odlučilo za srednju vrijednost na mjerilu, dakle za ne odlučiti se. 18% muškaraca, također je izabralo srednju vrijednost, ali ih se 72% u potpunosti ili većinom složilo s tvrdnjom.

Na svoj račun, šale više vole muškarci, naime samo je jedan rekao da ne voli, a žene su tu suzdržanije, iako je većina kazala da voli. Ispitanice se podjednako vole šaliti na svoj račun i u društvima istog roda i u muško-ženskim društvima. Muškarci se dominantno više vole šaliti na svoj račun u mješovitim društvima, samo su četvorica od 28 rekla da više vole u društvima istog roda. Što se tiče vrsta humora, žene su se većinom izjasnile da najviše prakticiraju kolaborativni humor o kojem smo pričali u teorijskom dijelu, a muškarci, možda i zbog manjeg uzorka su se gotovo ravnomjerno podijelili između satire, kolaborativnog, provokativnog humora i satire.

Na tvrdnju da su otvoreniji u humoru sa suprotnim rodom nego svojim, većina ispitanika odgovorila je srednjom vrijednosti i kod muškaraca i kod žena, no kada je zanemarimo većina muškaraca kaže da se većinom ne slaže s tvrdnjom, kao i većina žena. Kod žena je ipak nešto manji odmak nego kod muškaraca jer je 25% žena reklo da se većinom ne slaže, dok je kod muškaraca to reklo 35% ispitanika.

Velika većina ispitanih se slaže da presudnu ulogu u tipu i količini humora koju će koristiti ima koliko dobro poznaje društvo, te tu nema bitnih rodnih razlika. Također, na tuđi račun velika većina ispitanika neovisno o rodu je rekla da se šali isključivo s ljudima koje dobro poznaju.

No, žene i muškarci u ovom ispitivanju se ne slažu oko toga u kojim društvima duhovite razmjene dulje traju. 75% žena misli da duhovite razmjene dulje traju u miješanim muško-ženskim društvima, dok kod muškaraca to misli samo 35% ispitanih, dakle prema našim ispitanicima muškarci su skloniji „bacati“ fore kroz duže i prolongirane periode vremena. Prema ovom istraživanju, muškarci češće koriste narative koji nisu istiniti, većina koja nije

odabrala srednju vrijednost je odgovorila da češće koriste pretjerane narative, dok kod žena to nije izraženo, te su također češće birale srednju vrijednost, ali manje od muškaraca.

Pretjerane narative žene više koriste u miješanim društvima, 65% ispitanica je odgovorilo, dok je većina muškaraca pak rekla da pretjerane narative češće koristi u društvima istog roda. Što se tiče provokativnog humora, moglo bi se reći očekivano, i žene i muškarci ga puno više koriste u miješanim društvima. 28% muškaraca i samo 20% žena koristi provokativni humor više u društvima istog roda nego u muško-ženskim društvima.

Da se humor još uvijek koristi kao alat za seksualnu objektivaciju žena, slaže se većina ispitanih žena, ali i zanimljivo 53% ispitanih muškaraca, a da nam humor pomaže nositi se sa teškim životnim situacijama, slaže se velika većina i žena i muškaraca, i tu nema bitne rodne razlike.

4. Zaključak

Humor je važan dio naše svakodnevice i dolazi u mnogim licima. Bio on crni, kolaborativni, provokativni, situacijski, ili bilo koja druga vrsta, humor nam ispunjava živote, i bez njega bi ovaj svijet bio puno tmurnije mjesto. Humor nam obogaćuje živote, no još uvijek nije dobio zaslužen mjesto u sociološkoj misli, te se nadam da sam ovim svojim malim doprinosom za koji mislim da je potreban napravio koračić u reafirmaciji humora kao relevantnog predmeta istraživanja, te da će i hrvatski sociolozi početi više pisati o fenomenu humora i smijanja.

5. Literatura

1. Berger, Peter (2014). Redeeming Laughter: The Comic Dimension of Human Experience
2. Crawford, Mary (2002.): Gender and humor in social context
3. Kothoff, Helga (2005.): Gender and humor: The state of art
4. Friedman, Sam (2017.) Comedy and distinction, the cultural currency of a good sense of humour
5. Lampert, Martin. D, Ervin-Tripp Susan. M (2005.) Risky laughter: Teasing and self-directed joking among female friends
6. Holmes, Janet (2005) Sharing a laugh: Pragmatic aspects of humor and gender in the workplace

6. Sažetak

U ovom radu će se analizirati kako nastaje humor, te koje su odrednice muškog i ženskog humora, te po čemu se muški i ženski humor razlikuju. Rad će uzeti u obzir kako već etablirane teorije roda, i humora, tako i novije radove kao što je Friedmanov rad o komediji kroz Bourdieuov kulturni kapital. Radova o ovoj tematici nema previše, te će rad također sadržavati samostalno provedeno istraživanje na studentima Sveučilišta u Zagrebu.

Ključne riječi: humor, rod, kulturni kapital, komedija, žene, muškarci